

високої якості за доступною ціною та добротні послуги. Бізнес-партнери бажають просувати свою продукцію на ринки засобами, що не наносять шкоди суспільству; отримувати достовірну інформацію про якість товару (гарантії, що продукція не приносить шкоди навколишньому середовищу та здоров'ю людей); мати довіру клієнтів та споживачів. Місцеві органи влади дбають про підтримку, збереження та розвиток ЖКГ, об'єктів культурно-історичного значення, спонсорування місцевих, культурних, освітніх і спортивних організацій тощо. До внутрішніх стейкхолдерів варто віднести персонал, який прагне безпечних та гідних умов праці; створення продуктивних робочих місць, захисту здоров'я. Акціонери бажають володіти відкритою та достовірною фінансовою звітністю, отримувати прибуток за рахунок інвестування у бізнес, що розвивається.

Наслідком грамотно побудованої взаємодії підприємства з стейкхолдерами є: створення умов для конструктивної співпраці на основі принципів взаємоповаги, партнерства, балансу інтересів і чесності; відкритий діалог та партнерські відносини з представниками інтересів різних суспільних груп; підвищення власного іміджу та конкурентоспроможності. Без подібної взаємодії неможливий динамічний розвиток бізнесу, розробка нових стратегій, розвиток та впровадження нових продуктів і послуг, отримання прибутку.

Література

1. Соціальна відповідальність: теорія і практика розвитку: моногр./ за наук.ред. А. Колота. – К.:КНЕУ, 2012. – 501 с.
2. Сучасні тенденції розвитку економічних систем: моногр./ за заг.ред. В. І. Гринчуцького. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 418 с.

Василь ЗДРЕНИК

Тернопільський національний економічний університет, Україна

АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ПОДІЛ І РІВНІ МІСЦЕВОГО УПРАВЛІННЯ: ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД

Формування внутрішньодержавної територіальної організації, або іншими словами, адміністративно-територіальний поділ – є основою місцевого управління. У більшості сучасних держав він може бути змінений законом, однак в багатьох демократичних державах зміна меж адміністративно-територіальних одиниць вимагає, як правило,

врахування позиції органів самоврядування, що діють на цій території, або думки населення, викристалізованої на основі результатів проведення референдуму. Крім того, існування багатьох адміністративно-територіальних одиниць передбачається в текстах Конституції, у зв'язку з чим вони не можуть бути ліквідовані.

У світі найбільш поширеною є дворівнева схема адміністративно-територіального поділу: у США – графства і муніципалітети, в Данії – амти і громади, в Швеції – лени і громади, в Японії – префектури і муніципалітети, у Нідерландах - провінції і громади. Оскільки йдеться про внутрішньодержавну територіальну організацію, то у федеральних державах дворівнева схема існує усередині суб'єктів федерації, що мають статус держави або державних утворень.

У більшості випадків існуючі схеми дворівневого адміністративно-територіального поділу формувалися ще в XVIII - XIX ст. Соціально-економічні і демографічні зміни XX ст. привели до того, що старий адміністративно-територіальний поділ не відповідав завданням органів влади та розподілу населення. В першу чергу, це відносилось до територіальних одиниць, утворених за принципом поселення – занадто маленькі сільські громади нездатні ефективно організувати управління, що було пов'язано з нестачею кадрів, вузькою фіскальною базою, а також наявністю інших труднощів. Для вирішення цієї проблеми в другій половині XX століття багато держав провели адміністративно-територіальні реформи, які були спрямовані на скорочення кількості низових територіальних утворень шляхом їх об'єднання.

Другий напрям адміністративно-територіальних реформ пов'язаний з необхідністю створення єдиних органів управління для великих міст. В результаті процесу урбанізації у XVIII-XX ст. багато невеликих поселень, селищ, містечок влилися у великі міста, формуючи єдину агломерацію. Чинний на той момент адміністративний поділ перешкодив ефективному управлінню через те, що одне місто могло складатися з кількох незалежних муніципалітетів. Частково ця проблема вирішувалась шляхом міжмуніципальної співпраці, проте в деяких державах великі міста стали самостійними територіальними одиницями з особливим статусом і єдиними органами влади. Як правило, ці органи влади були наділені додатковими повноваженнями. В результаті реформ, у другій половині XX ст., наприклад, у ФРН і в Австрії сформувалися такі територіальні утворення як міста-райони або міста поза районами, в Греції – діми і нові громади, в деяких штатах США – незалежні міста, в

Новій Зеландії і у Великобританії – нові унітарні утворення.

Ще одною істотною зміною, яка відбулася в другій половині ХХ ст. стало формування третього рівня територіальної організації. У деяких країнах трирівневий адміністративно-територіальний поділ є традиційним, але у більшості випадків створення нових великих територіальних одиниць пов'язане з такими новими чинниками: старі адміністративно-територіальні одиниці виявилися занадто маленькими для ефективного економічного планування, яке є важливим аспектом діяльності держави; в результаті децентралізації влади, створені раніше штучні територіальні одиниці отримали право на самоврядування. В таких умовах держава часто прагне створити більші територіальні утворення для контролю над такими територіями та координації їх діяльності.

В країнах Західної Європи створення регіонального рівня територіальної організації стимульовано втручанням органів Європейського Союзу. Багато європейських програм в обов'язковому порядку припускають наявність регіонів, що відповідають певним географічним характеристикам. У результаті з'являються нові або відновлюються старі територіальні одиниці. Залежно від особливостей державного устрою ці території можуть управлятися: централізовано – як у ФРН, Греції, Великобританії; можуть самоуправлятися – як у Франції, частково в Ірландії; можуть мати велику автономію, що прирівнюється до статусу суб'єктів федерацій – формально унітарні Італія і Іспанія.

Загалом історія свідчить, що територіальна основа місцевого управління розвивається не лише у напрямку створення більших територіальних одиниць, але й у напрямку формування дрібніших. В першу чергу, це пов'язано з вирішенням проблеми окремих поселень. В цьому випадку виникає проблема з представленням інтересів жителів окремих сіл і селищ, адже багато питань доцільніше вирішувати саме на рівні окремих хуторів, сіл та селищ. Також слід зазначити, що за останні десятиліття посилилася тенденція до демократизації й децентралізації місцевого управління. Оскільки класичні місцеві органи давно вже не є органами самоврядування населення у буквальному розумінні, то виникає необхідність у розвитку реального самоврядування на рівні окремих селищ, міських кварталів і т.д. Через це у багатьох країнах формуються органи громадського самоврядування, без власних повноважень і бюджетів, на мікрорівні, усередині муніципальних утворень (наприклад, приходи у Великобританії і в Новій Зеландії,

сільради у багатьох німецьких землях).

Важливою рисою багатьох сучасних держав є існування територій з особливим статусом, що припускає специфіку організації місцевого управління на цих територіях. Найчастіше йдеться про класичні автономії – адміністративно-територіальні одиниці, які отримали особливий статус у зв'язку з етнічним складом населення (національні меншини) або з географічною ізольованістю. Такого роду автономії існують у Великобританії – це Шотландія, Сівши, Ірландія, Уельс, о.Мэн, у Данії – Гренландія і Фарерські острови, у Франції – о.Корсика, Нова Каледонія, т.з. заморські департаменти і території та у багатьох інших країнах. Італія й Іспанія складаються тільки з автономій, що дає підстави говорити про формування там нового типу державного устрою – держави автономій, яка не є ні унітарною, ні федеральною.

Як правило, автономні утворення формуються в адміністративно-територіальних одиницях другого або третього рівнів, але у виняткових випадках зустрічаються і муніципальні утворення, що мають статус автономії. Автономію також можуть мати деякі острівні території. Органи влади автономій отримують додаткові (порівняно з іншими територіями) повноваження, можливість формувати особливі структури управління, які відповідають місцевим традиціям. Дуже часто автономіям передаються додаткові ресурси у вигляді податків, додаткових дотацій, власності і т.п.

Одночасно можливе формування територій з особливим статусом, які не є автономіями в класичному значенні цього слова. Це територіальні утворення, якими безпосередньо управляють органи державної влади, зважаючи на специфіку їх економічного або географічного стану, військового значення (території військових баз) та інше. Території з особливим статусом можуть існувати і у федеральних державах як поза територією суб'єктів (федеральні території – столичні округи в США, Бразилії, Австралії), так і на території суб'єктів федерації (Західні землі і острів Лорда Хоува в австралійському штаті Новий Південний Уельс). Для таких особливих територіальних одиниць можуть створюватися і спеціальні виборчі органи влади.

Таким чином, історія розвитку управління, що зумовлюється територіально-адміністративним поділом, свідчить про наявність достатньої різноманітності підходів та особливостей. Загалом, історичні аспекти і генезис територіальних утворень та систем управління ними, вказують, що удосконалення відбувалося з урахуванням об'єктивних умов і потреб. Вибір або обґрунтування найбільш вдалого варіанту

поєднання обох складових, залежить від багатьох чинників, а тому саме їх позиціонування може служити основою формування найбільш прийнятної системи територіально-адміністративного поділу та підходу до здійснення місцевого управління.

Наталія КАРПИШИН

Тернопільський національний економічний університет, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Незважаючи на те, що змінювати Конституцію України в умовах воєнного або надзвичайного стану в країні, забороняє сама Конституція (ст. 157), можливість таких змін дедалі стає цілком реальнішою і це потребує активного обговорення в наукових колах.

Згідно із змінами до Конституції України нову систему адміністративно-територіального устрою України будуть формувати громади, райони, регіони. Зникнуть такі одиниці як Автономна Республіка Крим, міста, райони у містах, селища і села.

Сучасна вітчизняна система місцевого самоврядування базується на рівні міста, району у місті, села, селища, що відповідає історичним та сучасним основам існування самоврядування у світі. В чинній Конституції (ст. 140), територіальна громада, тобто жителі села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста мають право здійснювати місцеве самоврядування. Після конституційних змін місцеве самоврядування здійснюватиме територіальна громада, а це «мешканці поселення чи поселень відповідної громади». Тобто в основному Законі немає конкретизації мешканці якого саме поселення чи поселень утворюють територіальну громаду. Акцент робиться спочатку на утворенні адміністративно-територіальної одиниці – громади, а потім все її населення «автоматично» становитиме територіальну громаду.

Згідно конституційних змін громада є первинною ланкою адміністративно-територіального устрою. Оскільки немає кількісних обмежень, то до складу однієї громади можуть входити десятки нині існуючих сіл, селищ і навіть міст. Бюджет буде тільки у громади, а всі села, селища і міста, що будуть входити до її складу, бюджету не матимуть взагалі. Звичайно, що така ситуація порушує принцип субсидіарності і не наближує суспільні послуги і фінансові ресурси до

громадян. Існує реальна загроза того, що віддалені від «центру громади» території будуть отримувати фінансування суспільних послуг по залишковому принципу.

Згідно чинної Конституції майно і кошти бюджетів належать територіальним громадам сіл, селищ, міст, районам у містах. Після внесення змін майно не належатиме конкретному селу, місту чи селищу, а громаді. Комунальним майном розпоряджатимуться в визначеному «центрі громади». Це нагадує процес колективізації і створює сприятливі умови для корупції, коли майно в одному місці, а рішення щодо нього приймається в іншому. Особливо це небезпечно при розподілі земельних ресурсів, який може здійснюватися без відома мешканців села, селища, міста.

Що стосується коштів місцевих бюджетів, то в Конституції пропонується норма, що фінансовою основою місцевого самоврядування є «місцеві податки і збори, частина загальнодержавних податків та інші доходи місцевих бюджетів», тобто фактично конкретизується питання доходів місцевих бюджетів, подане в чинній редакції. Яка частина загальнодержавних податків залучатиметься до місцевих бюджетів в Законі не уточнено. І хоч, теза про те, що «держава забезпечує сумірність фінансових ресурсів та обсягу повноважень органів місцевого самоврядування, визначених Конституцією та законами України» додає оптимізму, однак, фінансова спроможність місцевих громад залежатиме від подальших підзаконних актів, змінність яких, як свідчить практика, нерідко порушує принцип самостійності. В результаті може вийти так, що адміністративно-територіальна децентралізація відбулась, а бюджетна – ні.

Фактично, конституційні зміни централізують самоврядування і децентралізують державну владу на регіональних рівнях. І те, й інше руйнує демократичні засади в державі і порушує баланс суспільних відносин. В Конституції зникає саме формулювання поняття «місцеве самоврядування», що не сумісно з нормами демократії і курсом розвитку інституту місцевого самоврядування.

Література

1. Зміни до Конституції в запитаннях, відповідях та прикладах [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://taxgroup.com.ua/archives/1134>

2. Кармазін Ю. Що за собою приховує проект змін до Конституції щодо